

Posudek na disertační práci Mgr. Jan Frýzla:

Římsko-provinciální spony z oblasti severně od středního Dunaje a jejich význam v tehdejší živé kultuře

Katedra archeologie FF ZČU, Plzeň 2014
118 stran, 10 obrázků, 15 grafů, 33 map, 70 statist. tabulek

Tématem předložené disertační práce J. Frýzla je zpracování nálezů římských, resp. římsko-provinciálních spon z části středoevropského barbarika (Čechy, Morava, naddunajská část Dolního Rakouska a Slovensko) v průběhu prvních čtyř století. Autor se zaměřil zejména na typologii (variabilitu) a význam (účel) spon. Metodologický rámec tvořila hlavně aplikace vektorové syntézy nálezových celků. Vlastní text disertace je napsán na 92 stranách, což není příliš na tak rozsáhlé téma disertační práce.

Cíle práce jsou stanoveny příliš obecně, autor si nestanovil sledování významu jednotlivých typů spon pro řešení konkrétní problematiky ve zvoleném teritoriu, nezkoumal význam spon z hlediska chronologického, provenienčního a nezabýval se ani významem spon v jednotlivých regionech, stupních a fázích doby římské. Mezi předloženými cíli disertační práce si zvolil obecně formulované otázky, resp. okruhy, jakými jsou: rozšíření jednotlivých skupin a typů spon, kontakty mezi římskými provinciemi a územím barbarika, „rekonstrukce účelu spon v minulém lidském životě“ (praktická funkce, společenský a symbolický význam), vztah spon k dalším artefaktům na lokalitách, zhodnocení nálezových kontextů s analogiemi v římském i barbarském prostředí. Spíše než o cílech lze hovořit o základních předpokladech pro to, aby se od toho mohl odrazit a řešit konkrétní otázky. Smyslem disertačních prací musí být nastolení základních výzkumných otázek k řešení. Mezi takové otázky nemůžeme řadit pouze obecné charakteristiky nálezového materiálu. V pasáži o současném stavu poznání římských spon autor jen zmiňuje některá díla, aniž by kriticky zhodnotil jejich přínos pro danou problematiku.

J. Frýzl vychází ze soupisu 1270 spon vytvořeného na základě vybraných publikací. Jejich soupis (databázi) není ovšem možné ověřit, jelikož na přiloženém CD nic není a v tištěné verzi jsou pouze tabelární přehledy bez citované literatury.

Ačkoli autor dospěl k názoru, že nejvíce spon pochází z hrobů a pohřebišť, skutečná situace je podle nepublikovaných nálezů zcela opačná. Největší podíl spon lze spatřovat na germánských sídlištích. Toho si autor měl všimnout, jelikož nová literatura tyto nálezy již intenzivně reflektuje. Autor správně poukazuje na skutečnost, že dosud autoři využívali zejména nálezy z pohřebišť a sponám ze sídlišť byla věnována malá pozornost. Nicméně na Slovensku je římským sponám ze sídlišť (včetně objektů) věnován velký prostor, o čemž svědčí četné publikace (např. Elschek 2009; 2011; 2013; Varsik 2011), ale autor to nezohledňuje.

Po úvodních kapitolách se autor věnuje typologii spon, v jeho pojetí: „variabilitě a expresi římsko-provinciálních spon“ (s. 19–62). V této nejrozsáhlejší části disertace popsal to, co je vesměs známo. Pouze načrtl základní informace k jednotlivým typům spon s využitím několika publikací. Bohužel zde postrádám vlastní analýzu (přínos jednotlivých typů spon na základě vlastní analýzy), využil jen popisnou metodu. V některých případech používá velmi

nevhodné pojmy: např. spony typu tutulus, typu svastika ad. (lépe tutulovité a svastikovitě spony a dále je nutné uvádět jednotlivé typy).

Nezabývá se konkrétními nálezy z jednotlivých lokalit, nesrovnává je navzájem a zejména z nich nevytěžil žádné konkrétní poznatky pro další úvahy. Mezi vážný nedostatek patří rovněž absolutní absence řešení relativní chronologie jednotlivých skupin a typů spon. O ne zcela profesionální práci s literaturou svědčí některé skutečnosti. V citování literatury (např. Droberjar 1997) o rozšíření spon v rámci barbarika a římských provincií, autor nešel do konkrétních prací, ale sděluje pouze to, co již bylo publikováno a zejména prokázáno na konkrétních příkladech spon (např. s. 46, 50). V některých důležitých pasážích zcela postrádám citovanou literaturu (např. podkapitola o významu římských spon).

V kapitole o významu spon (s. 66–90) autor stručně sděluje, k čemu spony sloužily. Bližší analýza chybí. Výsledkem této kapitoly je aplikace vektorové syntézy (řešení vztahu spon k dalším artefaktům v nálezových celcích), která však nepřináší nic nového, co by nebylo známo za použití klasických archeologických metod. Např. zjištění, že spony (jaké?, není uvedeno) v Dobřichově-PiCHOŘE se vyskytují se štítem, opaskem a se sponou s očky, můžeme snadno bez použití této sofistikované metody doložit po prolistování na tabulkách s nálezovými celky.

V samotném závěru se autor zamýšlí nad zhodnocením významu spon z pohledu typologie a významu. Sděluje všeobecně známé postřehy o tom, že tyto artefakty představují relativně početné předměty, některé typy spon jsou početnější, jiné ojedinělé. Dále konstatuje vysoký podíl porýnských výrazně členěných spon v Čechách, na rozdíl od dalších sledovaných oblastí, důvod ale neobjasňuje. Nakonec sumarizuje výsledky aplikace vektorové syntézy.

V práci postrádám soupis spon, z něhož autor vychází, což je další závažný nedostatek (CD nelze otevřít nebo tam nic není, tabulky bez citací, mapy bez lokalit - tzv. slepé mapy). Literatura je ne zcela prakticky sepsaná ve dvou soupisech: používaná v textové části (s. 93–100) a v databázi (s. 100–107).

Výzkum římských, resp. římsko-provinciálních spon je dnes na velmi vysoké úrovni. Spony jakožto jedny z nejdůležitějších nálezových kategorií doby římské mají velmi dobře propracovanou typologii, chronologii a chorologii, na značné úrovni je technologický výzkum spon, včetně dílen a výrobních/provenienčních okruhů a rovněž existuje řada teorií o významu spon ve společnosti jako hlavních součástí oděvů. Bohužel musím konstatovat, že práce zůstala pouze polotovarem. V disertační práci chybějí výsledky typologické a chronologické analýzy jednotlivých typů spon, které představují samostatné vědecké problémy pro další výzkum, podrobněji se této problematice nevěnuje, ačkoli patří ve zkoumání spon k nejdůležitějším. Základem práce měla být typologická a chronologická revize zvolených artefaktů na základě důkladného katalogu (databáze). Autor pracuje jen obecně s pěti skupinami spon (podunajské/noricko-panonské, západní provenience, kolínkovité, destičkovité a s cibulovitými knoflíky).

Závěr

► Zhodnocení významu disertační práce pro obor:

Předložená disertace nepřináší žádný podstatný význam pro výzkum archeologie doby římské.

► Vyjádření k postupu řešení problému, použitým metodám a splnění určeného cíle:
Jelikož nebyly stanoveny žádné relevantní výzkumné cíle, nebylo možné je splnit.
Ze stanovených dílčích cílů autor vytvořil málo použitelné tabulkové přehledy spon a „slepé“ mapy.

► Stanovisko k výsledkům disertační práce a k původnímu konkrétnímu přínosu předkladatele disertační práce:

V práci nejsou rozlišeny cíle hlavní a vedlejší. Pokud hlavním cílem bylo sledování významu spon v tehdejší společnosti, pak výsledky za použití vektorové analýzy nepřinesly v zásadě žádné nové poznatky, které by nebyly dosud známé.

► Vyjádření k systematice, přehlednosti, formální úpravě a jazykové úrovni disertační práce:
Práce je po formální stránce přehledná, jazykově poměrně dobře napsaná, nicméně vědecký jazyk je na nízké úrovni.

► Vyjádření k publikacím studenta:

Jelikož většina z doktorandových publikací (čtyři z pěti) je v tisku, není možné se vyjádřit k úrovni a výsledkům jeho prací. Jediný publikovaný článek (Frýzl 2010) je stručným souhrnem tématu této disertace.

► Jednoznačné vyjádření oponenta, zda doporučuje či nedoporučuje disertační práci k obhajobě:

Na základě výše uvedeného **nemohu** předloženou disertační práci mgr. Jana Frýzla **doporučit** k obhajobě.

Doc. PhDr. Eduard D r o b e r j a r, Ph.D.
Katedra archeologie FF Univerzity Hradec Králové
Katedra historie FF Univerzity Palackého v Olomouci

Hradec Králové/Olomouc, 19. 12. 2014